

Verantwoording en evaluatie

Regelmatig rapporteren over de voortgang

De provincies gaan zorgvuldig om met het geld en de verantwoordelijkheden die zij van het Rijk hebben gekregen. We zetten deze middelen zo effectief mogelijk in, gericht op de realisatie van de internationale natuurdoelen. De provincies zijn verantwoordelijk voor de invulling en uitvoering van het natuurbeleid, maar het Rijk blijft voor Europa aanspreekbaar op Europese natuurdoelstellingen.

Omdat het Rijk hiervoor aanspreekbaar blijft – in het bijzonder voor de Vogel- en Habitatrichtlijn – zorgen provincies ervoor dat het Rijk beschikt over alle informatie die Europa vraagt. We ontwikkelen hiervoor een samenhangend monitoringssysteem, waarmee we deze informatie kunnen verzamelen en opstellen.

Gedeputeerde Staten leggen verantwoording af aan Provinciale Staten. Bijvoorbeeld via de jaarrekening of in het kader van gebiedsprogramma's. Daarnaast overleggen de provincies jaarlijks met de staatssecretaris van EZ over de voortgang van de uitvoering van het natuurbeleid.

Met het gedecentraliseerde natuurbeleid moeten provincies en gebiedspartners een samenhangend en robuust natuurnetwerk realiseren dat de doelen van de Vogel- en Habitatrictlijn en de Kaderrichtlijn water in 2027 heeft behaald. Dit proces wordt regelmatig geëvalueerd door het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL): één maal per drie jaar. Het Planbureau brengt onder meer in beeld in hoeverre de kwalitatieve doelen van de Vogel- en Habitatrictlijn en de Kaderrichtlijn water worden gerealiseerd. Ook geeft het Planbureau een reflectie op de verschillende werkwijzen en uitvoeringsstrategieën.

De evaluatie wordt vooral gebruikt om te leren van elkaars ervaringen. Door te kiezen voor zo'n 'lerende' evaluatie houden de provincies de vinger aan de pols tijdens de realisatie van het natuurbeleid en kunnen zij beter tussentijds bijsturen.

Deze voortgangsrapportage is een belangrijke basis voor het overleg met de staatssecretaris van EZ over de voortgang van het natuurbeleid. Het levert ook input voor de evaluatie van het PBL. Ook maatschappelijke partijen en andere betrokkenen en geïnteresseerden krijgen meer inzicht in de provinciale aanpak van het natuurbeleid.

Ervaringen in het eerste jaar

2010-2014: omslag naar een nieuwe aanpak

Het draagvlak voor natuurbehoud is niet vanzelfsprekend. Dit werd al duidelijk in 2010, toen het decentralisatieproces begon. Van verschillende kanten hoorden we dat het beleid te defensief was, en vooral gericht op beschermen en in stand houden van de natuur. Sloot dit beleid wel voldoende aan op de maatschappelijke betekenis van natuurbeleid?

Provincies, Rijk en maatschappelijke partners waren het erover eens dat een nieuwe aanpak nodig is. Natuurbeleid en natuurontwikkeling richten zich niet alleen op duurzame instandhouding van internationale natuurwaarden (biodiversiteit), maar moeten ook deel uitmaken van de belevingswereld van mensen. En bijdragen aan geluk, gezondheid en economisch welzijn. Die maatschappelijke betekenis van natuur moet een nadrukkelijker plek krijgen in het natuurbeleid en de uitvoering daarvan.

Hiervoor is een gebiedsgerichte ontwikkeling nodig, waarbij we natuuropgaven verbinden met andere maatschappelijke opgaven en waardoor burgers meer betrokken raken bij de natuur. De decentralisatie van het natuurbeleid naar de provincies is een logische stap. De provincies hebben goed zicht op de regionale opgaven en in de belangen van verschillende spelers in het gebied. Provincies zijn daarom als geen ander in staat om deze belangen met elkaar te verbinden en zo win-winsituaties te creëren.

Provinciale accenten, vastgelegd in nieuw beleid

Zowel het Rijk als de twaalf provincies hebben de afgelopen jaren benut om de natuurdoelen en ambities te herzien en een nieuwe impuls te geven aan de samenwerking met gebiedspartners. Dit heeft in alle provincies geleid tot een nieuwe provinciale natuurnota², of een herziening van het bestaande natuurbeleid³.

Alle provincies blijven investeren in het Natuurnetwerk Nederland (voorheen Ecologische Hoofd Structuur - EHS) met als ambitie bij te dragen aan de (internationale) doelstellingen voor biodiversiteit.

Daarnaast legt elke provincie eigen accenten. Bijvoorbeeld op het gebied van maatschappelijk draagvlak, vrijetijdsbesteding, natuur als vestigingsfactor, welzijn en gezondheid en duurzame economische ontwikkeling.

2. Een overzicht van provinciale beleidsnota's is te vinden in bijlage 1.

3. Zie bijlage 2 voor een overzicht van de herijking EHS/Natuurnetwerk Nederland.

Samenwerking met gebiedspartners staat centraal

Om het gewenste maatschappelijk draagvlak en de betrokkenheid bij het natuurbeleid te vergroten, hebben alle provincies nieuwe afspraken gemaakt met hun gebiedspartners hoe ze kunnen samenwerken om natuurambities te realiseren. Ook hebben ze afgesproken hoe ze deze samenwerking kunnen versterken.

Sommige provincies hebben nieuwe gebiedspartners gevonden. Andere provincies hebben vooral de samenwerking met de bestaande partners bevestigd. In meerdere provincies heeft dit geleid tot samenwerkingsovereenkomsten⁴, manifesten of convenanten.

Natuurtop provincies goed bezocht

Om de hernieuwde aanpak te bekrachtigen, organiseerden de provincies begin 2015 de eerste provinciale natuurtop op vliegbasis Soesterberg. Een plek waar natuur, cultuur en economie op een boeiende manier samenkwamen.

De bijeenkomst trok meer dan 300 deelnemers van veel organisaties die zich bezighouden met natuur, recreatie, toerisme, gezondheid, landbouw, duurzaamheid en milieu. Geïnspireerd door elkaar, hebben de deelnemers hun netwerk verbreed en versterkt. Een mooi resultaat dat navolging verdient. Daarom organiseren de provincies de volgende natuurtop rond de zomer van 2016.

Randvoorwaarden geregeld

Beschikbaarheid gronden

In het Natuurpact staan afspraken over de beschikbaarheid van gronden die het Rijk heeft gekocht om natuuropgaven te realiseren. Die afspraken zijn inmiddels verder uitgewerkt. De meeste gronden zijn inmiddels juridisch overgedragen aan de provincies. Het gaat om de zogenoemde BBL-nieuwgronden.

Voor het andere deel van deze gronden zijn aanvullende afspraken gemaakt met het ministerie van EZ. Dit betreft de zogenoemde BBL-oudgronden. Deze gronden worden voor vier jaar beschikbaar gesteld. Provincies moeten tijdig kunnen beschikken over deze gronden. Ook moeten de voorwaarden duidelijk zijn. Dit is een aandachtspunt voor de komende periode.

4. In bijlage 3 staat een overzicht van samenwerkingsovereenkomsten, manifesten en convenanten.

Beschikbaarheid middelen en menskracht

Het geld dat het Rijk beschikbaar heeft gesteld voor het natuurbeleid is verdeeld over de provincies. Aanvullend hebben de provincies een eigen bijdrage van € 65 miljoen ingezet. Dit is gebeurd op basis van twee adviezen van een externe commissie onder leiding van de heer Jansen (oud-Commissaris van de Koning van de provincie Overijssel). Afgesproken is dat het geld structureel wordt toegevoegd aan het provinciefonds. De commissie Jansen 3 gaat adviseren hoe dat gebeurt als onderdeel van een bredere opdracht.

Conform de afspraken in het Natuurpact is de reorganisatie van de Dienst Landelijk Gebied (DLG) afgerond. Vanaf 1 maart 2015 zijn voormalige DLG-medewerkers overgegaan naar de provincies, het ministerie van EZ, de Rijksdienst voor ondernemend Nederland (RVO.nl) en Staatsbosbeheer. Voormalige DLG-medewerkers zullen de komende jaren hun expertise bij de provincies inzetten.

De provincies hebben daarnaast de uitvoeringsorganisatie BIJ12 opgericht. BIJ12 voert in opdracht van alle provincies delen van het natuurbeleid uit. Denk aan schadebeoordelingen van het Faunafonds, de opzet van een gezamenlijk monitoringsstelsel en de voorbereiding van het subsidiestelsel voor agrarisch natuurbeheer. Ook maakt het bureau van het gezamenlijke Programma aanpak Stikstof (PAS) deel uit van deze uitvoeringsorganisatie.

Het is een goede zaak dat het natuurbeleid is gedecentraliseerd omdat er dan beter maatwerk geleverd kan worden. Dat komt de inrichting van het gebied alleen maar ten goede. Provinciale en lokale overheden, (agrarisch) ondernemers en natuurorganisaties kennen immers de eigen regio als geen ander. Zij weten het beste wat er speelt op het gebied van landbouw en natuur en weten welke uitdagingen er liggen. Bij een decentraal bestuur kunnen ze dat snel en slagvaardig gezamenlijk aanpakken.”

Erik Back, Voorzitter LTO-Noord

Nieuwe strategieën

Samenwerking

Alle provincies werken nauw samen met bedrijven, inwoners en maatschappelijke organisaties om het natuurbeleid uit te voeren. Daarbij vinden we het belangrijk te onderzoeken hoe we kunnen aansluiten op hun belangen en wensen.

Versillende provincies richten zich sterk op inwoners, zodat de natuur iets voor hen gaat betekenen. Deze provincies hanteren een eigen aanpak en zetten er eigen middelen voor in. Denk aan participatiebijeenkomsten, open planprocessen en ondersteunen van vrijwilligersgroepen voor het beheer van natuur & landschap.

Verbinding en nieuwe verdienmodellen

Provincies zoeken naar een integrale aanpak. Ze streven naar synergie tussen de natuur en andere maatschappelijke opgaven als waterveiligheid, waterberging, gezondheidszorg, recreatie en energievoorziening en verduurzaming van productie- en consumptieketens. We pakken dit voortvarend op. Zo onderzoeken enkele provincies of ze natuurwaarden kunnen versterken door functies te combineren. Niet alleen in het landelijk gebied, maar ook in de stad (bijvoorbeeld koppeling van natuurontwikkeling en klimaatadaptatie). Dit zal in 2016 verder vorm krijgen.

Programma Aanpak Stikstof (PAS)

De vaststelling van het Programma Aanpak Stikstof levert een belangrijke bijdrage aan de realisatie van natuurdoelen. Drie ministeries en de provincies hebben intensief samengewerkt aan een goede en gedragen systematiek.

Aanleiding waren de beperkingen op economische ontwikkelingen rondom de Natura2000-gebieden, die worden beschermd op basis van de Europese Vogel- en Habitatrichtlijn.

De Natuurbeschermingswet uit 1998 schrijft voor dat nieuwe en bestaande economische activiteiten in en rond Natura 2000-gebieden moeten worden getoetst op hun effect op de natuur. Het (te) hoge stikstofgehalte in deze gebieden heeft een negatief effect op de natuurwaarden. Vanaf 2008 is de vergunningverlening voor ruimtelijke ontwikkelingen moeizaam verlopen.

De Programma Aanpak Stikstof (PAS) doorbreekt de vastgelopen vergunningverlening en combineert twee manieren om de natuurdoelen van Natura2000 zeker te stellen:

- Blijvende reductie van stikstofdepositie door maatregelen aan de bron;
- Uitvoeren van herstelmaatregelen voor natuurgebieden die gevoelig zijn voor stikstof.

De maatregelen zijn gericht op reductie van stikstof, ecologisch herstel en het creëren ruimte voor nieuwe economische activiteiten. Economie en natuur gaan er beiden op vooruit, terwijl ongewenste belemmeringen worden voorkomen.

In 2014 hebben de provincies en de ministeries van EZ, IenM en Defensie hard gewerkt aan de voorbereiding van de PAS. Voor elk gebied is een gebiedsanalyse gemaakt, waarin staat welke maatregelen worden genomen om de invloed van stikstof te beperken en hoeveel ruimte hiermee ontstaat voor ruimtelijke ontwikkelingen. Inmiddels is het PAS-programma per 1 juli 2015 in werking getreden. Provincies hebben vooruitlopend hierop gewerkt aan herstelmaatregelen voor de natuur. Er zijn al afspraken gemaakt met de beheerders van de PAS-gebieden. Dit waarborgt de uitvoering van dit programma.

Transitie (agrarisch) natuurbeheer

De provincies hebben het subsidiestelsel voor agrarisch natuurbeheer drastisch herzien. Dat gebeurde in samenwerking met de maatschappelijke partijen en het ministerie van EZ.

Agrariërs hebben nu een grotere verantwoordelijkheid voor natuurbeheer en moeten meer met elkaar samenwerken. In elke provincie zijn collectieven voor agrarisch natuurbeheer opgericht.

Zo'n collectief bestaat uit een vertegenwoordiging uit de landbouwsector, veelal agrarische natuurverenigingen. Doel is een effectiever, efficiënter en integraler agrarisch natuurbeheer.

- **Effectiever** door kerngebieden. Agrarisch natuurbeheer wordt alleen gesubsidieerd in gebieden die het meeste natuurrendement opleveren.
- **Efficiënter** door het werken met één agrarisch collectief in plaats van contracten met individuele boeren.
- **Integraler** door de koppeling van verschillende beleidsdoelen op het gebied van regulier natuurbeheer, waterbeheer en bijvoorbeeld de vergroeningseisen vanuit het nieuwe Europese Landbouwbeleid (GLB).

Met Europa is overeengekomen dat het agrarisch collectief de beheersubsidie kan ontvangen, waarna het collectief de individuele deelnemende boeren betaalt.

Het nieuwe subsidiestelsel treedt per 1 januari 2016 in werking. Alle collectieven moeten in 2015 hun subsidieaanvraag indienen.

Alle provincies hebben hiervoor tijdig de nieuwe verordening vastgesteld, het aangepaste natuurbeheerplan vastgesteld en het benodigde openstellingsbesluit genomen.

Vorbereiding nieuwe Wet natuurbescherming

Als de nieuwe Wet natuurbescherming begin 2016 in werking treedt, is de decentralisatie van het natuurbeleid in de wet verankerd. De afgelopen jaren is het wetsvoorstel aangepast aan de provinciale situatie.

Het wetsvoorstel voegt de Natuurbeschermingswet, de Flora- en faunawet en de Boswet samen in de Wet natuurbescherming. Provincies hebben zich ingezet voor een eenvoudige en goed uitvoerbare wet. Belangrijk aandachtspunt was een transparante en eenduidige verdeling van bevoegdheden: 'je gaat erover of je gaat er niet over'.

Inmiddels heeft de Tweede Kamer op 1 juli 2015 ingestemd met het wetsvoorstel natuurbescherming. Provincies zijn gestart met de voorbereiding van de uitvoering van deze wet.

In Overijssel heb ik gezien dat als het natuurbeleid van onderaf wordt vormgegeven de betrokkenheid en de bereidheid om er samen wat van te maken groot is. Dit geeft naar de toekomst toe een stevig fundament”

Douwe Prinsse, Wethouder Hardenberg

Voortgang Natuurnetwerk Nederland

Het Natuurnetwerk Nederland blijft de belangrijkste basis van het natuurbeleid, dat bijdraagt aan het behoud en de ontwikkeling van internationale natuurwaarden. Zoals afgesproken hebben de provincies de toenmalige EHS herzien en de focus verlegd naar de internationale natuurverplichtingen. Dit moet leiden tot een steviger en effectiever natuurnetwerk, waarin natuurgebieden onderling verbonden zijn. Tot 2027 gaan de provincies minimaal 80.000 hectare natuur inrichten om dit natuurnetwerk te versterken.

Natuurnetwerk planologisch beschermd

Conform de afspraken in het bestuursakkoord hebben alle provincies het Natuurnetwerk Nederland planologisch begrensd. De provincies hebben daarbij zoveel mogelijk aangesloten bij lopende procedures, zoals een herziening van het Omgevingsplan. Ook hebben ze bestaande instrumenten ingezet, zoals de verordening ruimte of de verordening fysieke leefomgeving. Op deze wijze is het natuurnetwerk opgenomen in het integrale ruimtelijk beleid van de provincie⁵.

Realisatie Natuurnetwerk Nederland weer op gang

De eerste opgave voor de provincies was te zorgen voor een goede invulling en uitvoering van de overgenomen natuurtaken. Dit hield onder andere in dat de provincies de meeste lopende verplichtingen van het Rijk hebben overgenomen en bestaande projecten hebben afgerond.

Dit zien we terug in de cijfers in de periode 2011-2014. Ondanks de bezuiniging die aan de decentralisatie van het natuurbeleid vooraf is gegaan, is de verwerving en inrichting van het natuurnetwerk doorgegaan en is ruim 25% van de opgave tot 2027 gerealiseerd. In totaal is ongeveer 11.500 hectare natuurgebied verworven en 25.000 hectare ingericht. Een groot deel hiervan bestaat uit projecten die in de voorgaande periode van het Investeringsbudget Landelijk Gebied (ILG) zijn gestart en het nakomen van juridische en financiële verplichtingen in deze projecten.

Nu de provincies hun heroriëntatie op het Natuurnetwerk Nederland hebben afgerond, gaan ze de komende jaren starten met nieuwe gebiedsprojecten. Sommige provincies verwachten op korte termijn een kleine dip in het realisatietempo, omdat elk project voorbereidingstijd vraagt. Andere provincies geven aan dat zij juist de komende tijd willen investeren in grondtransacties om de natuurgebieden op de goede locatie te realiseren.

Het doel om in 2027 minimaal 80.000 hectare nieuwe natuur in te richten als onderdeel van het natuurnetwerk ligt hiermee op schema.

5. In bijlage 2 zijn de begrenzingen van het natuurnetwerk per provincie vastgelegd.

Grondverwerving

Onder grondverwerving verstaan we het aantal hectares blijvend beschikbare grond voor natuur dat sinds 1 november 2011 is zeker gesteld binnen het Natuurnetwerk Nederland. Dit kunnen gronden zijn die zijn overgedragen aan een eindbeheerder, gronden die op voorhand zijn verworven door de eindbeheerder, gronden waarvoor een subsidie is ontvangen voor een verandering van functie of gronden waarvoor een gebiedscontract is afgesloten.

Een overzicht van hectares grond voor natuur per provincie:

Provincie	Verworven van 1-1-2011 t/m 31-12-2013	Verworven van 1-1-2014 t/m 31-12-2014	Totaal verworven vanaf 1-1-2011
Groningen	571	261	832
Fryslân	627	187	814
Drenthe	1.000	177	1.177
Overijssel	1.833	114	1.947
Gelderland	1.747	355	2.102
Utrecht	201	110	311
Noord-Holland	637	387	1.024
Flevoland	0	0	0
Zuid-Holland	653	89	742
Zeeland	148	70	218
Noord-Brabant	632	413	1.045
Limburg	1.177	119	1.296
Totaal	9.226	2.282	11.508

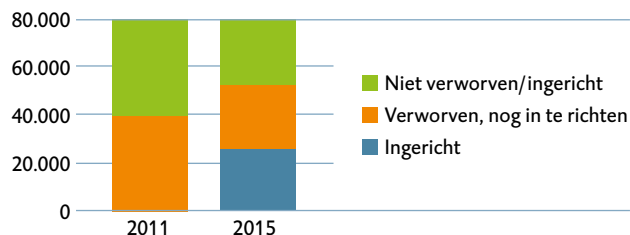
Inrichting natuurgebieden

Onder inrichting verstaan we gebieden waarin sinds 1 november 2011 inrichtingsmaatregelen zijn uitgevoerd die noodzakelijk zijn voor de realisatie van het natuurdoel ('de aannemer is gereed'). Als er geen inrichtingsmaatregelen nodig zijn, wordt het gebied ook aangemerkt als ingericht.

Een overzicht van ingerichte natuurgebieden per provincie:

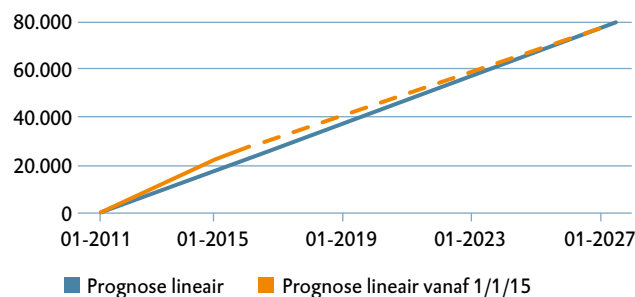
Provincie	1-1-2011 t/m 31-12-2013	1-1-2014 t/m 31-12-2014	Totaal ingericht vanaf 1-1-2011
Groningen	1.750	554	2.304
Fryslân	1.899	25	1.924
Drenthe	3.099	1.909	5.008
Overijssel	1.993	1.891	3.884
Gelderland	2.056	1.716	3.772
Utrecht	54	320	374
Noord-Holland	2.169	158	2.327
Flevoland	230	240	470
Zuid-Holland	1.013	106	1.119
Zeeland	249	596	845
Noord-Brabant	1.499	818	2.317
Limburg	847	103	950
Totaal	16.858	8.436	25.294

Zo ziet de voortgang van het Natuurnetwerk sinds 2011 eruit:

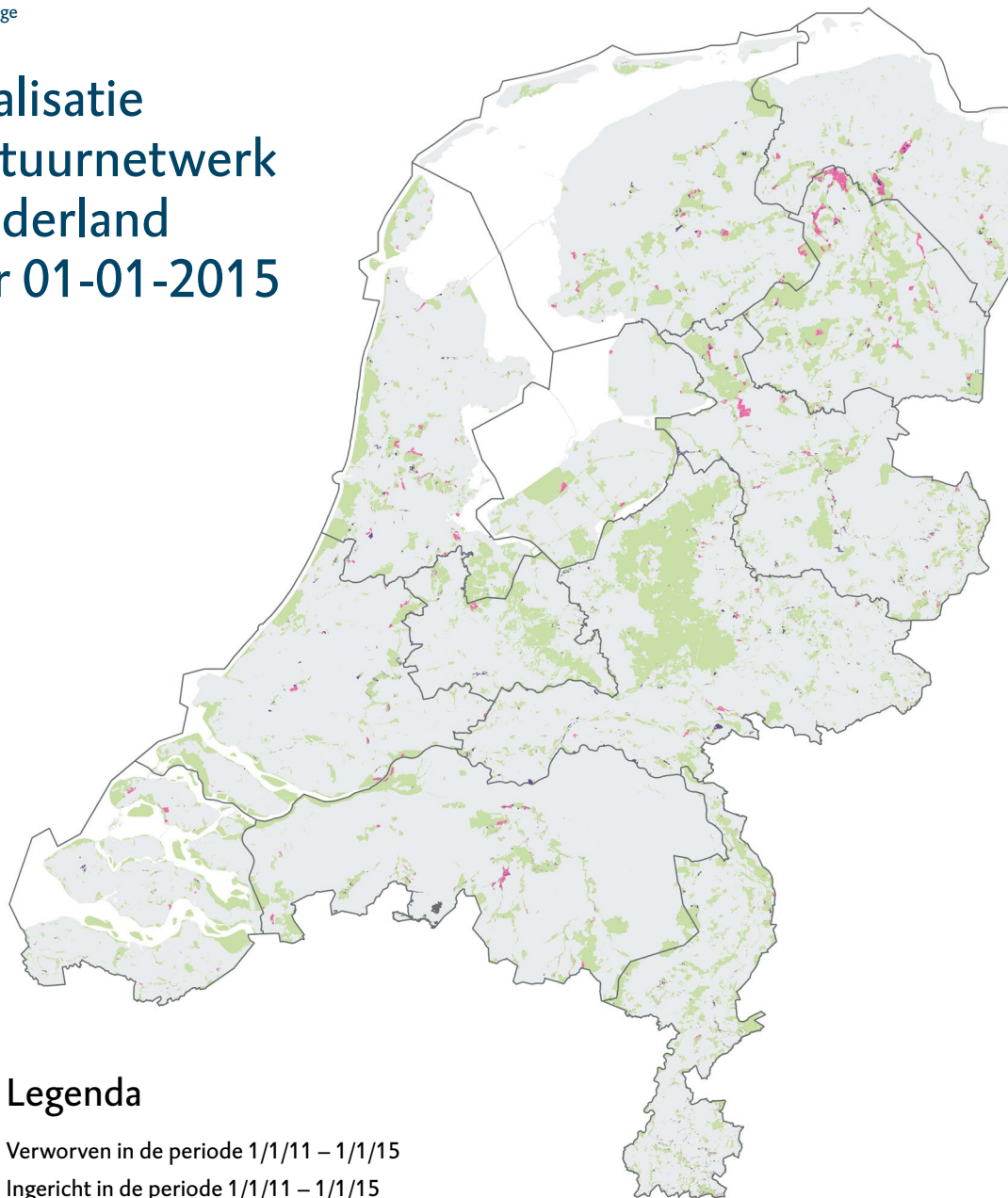

In de onderstaande grafiek is de prognose van de inrichting van het Natuurnetwerk tot 2027 weergegeven.

De provincies laten zien dat de realisatie in 2014 voorloopt op de totale opgave van 80.000 ha tot 2027 (oranje lijn). Deze voorsprong is onder meer gerealiseerd doordat veel hectares die vóór 2011 zijn aangekocht, in de afgelopen jaren zijn ingericht. De komende jaren is verwerving van grond noodzakelijk voor de inrichting van gebieden.

Realisatie Natuurnetwerk Nederland per 01-01-2015

Legenda

- Verworven in de periode 1/1/11 – 1/1/15
- Ingericht in de periode 1/1/11 – 1/1/15
- Natuurnetwerk Nederland

0 10 20 40 60 80
Kilometers

Beheer Natuurnetwerk

De provincies hebben ook het beheer van het Natuurnetwerk van het Rijk overgenomen. Streven was de kosten voor de uitvoering te verlagen en de gebiedspartners continuïteit te bieden. Zo hebben we het bestaande subsidiestelsel verbeterd door te werken met vereenvoudigde aanvragen voor beheerders.

Alle provincies hanteren hetzelfde subsidiestelsel voor het natuurbeheer. Dit wordt toegepast voor het hele Natuurnetwerk. Wel maken provincies verschillende keuzes voor beheer buiten het Natuurnetwerk.

In totaal omvat het door de provincies beheerde areaal van het nationale Natuurnetwerk ongeveer 583.000 hectare. Het grootste deel daarvan wordt beheerd op basis van natuurdoelstellingen die met de provincies zijn afgesproken.

De grote wateren worden daarbij niet meegerekend. Deze behoren wel tot het Natuurnetwerk, maar ze zijn niet gedecentraliseerd naar de provincies. Rijkswaterstaat is verantwoordelijk voor beheer en ontwikkeling van de grote wateren. Het ministerie van Defensie is verantwoordelijk voor het beheer van defensie terreinen binnen het Natuurnetwerk.

Deze tabel geeft per provincie aan hoeveel hectares natuurgebied per provincie als natuurgebied worden beheerd. Dit omvat beheer met en zonder contract. Er is voor gekozen alleen de hectares binnen het Natuurnetwerk Nederland aan te geven, waarvoor de provincies verantwoordelijk zijn. In meerdere provincies wordt ook natuurbeheer buiten het Natuurnetwerk Nederland ondersteund. Deze gegevens zijn niet in deze tabel opgenomen.

Provincie	Totaal in beheer	In beheer met contract
Groningen	15.684	14.250
Fryslân	60.428 *	60.428
Drenthe	51.625	50.100
Overijssel	57.460	40.900
Gelderland	129.429	82.152
Utrecht	19.715	19.169
Noord-Holland	50.224	26.200
Flevoland	23.192	23.095
Zuid-Holland	31.820	25.402
Zeeland	17.548	17.216
Noord-Brabant	80.000	79.258
Limburg	46.215	32.237
Totaal	583.340	470.407

*Gegevens exclusief Grote Wateren (Waddenzee en IJsselmeer)

Deel

2

20

Uitvoering in praktijk

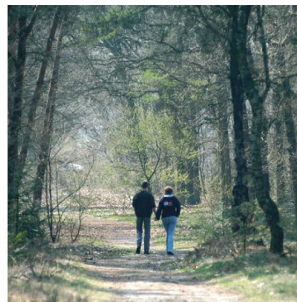
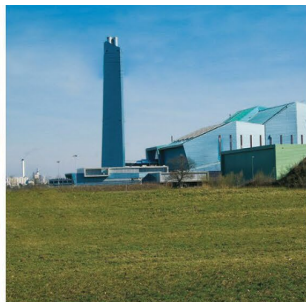
Samenwerking in overeenkomsten

Om de samenwerking met gebiedspartners te versterken en te bekrachtigen hebben meerdere provincies de afspraken vastgelegd in overeenkomsten, zoals Drenthe en Overijssel.

21

Akkoord 'Samen werkt beter'

In Overijssel ondertekenden vijftien organisaties op 29 mei 2013 het Akkoord 'Samen werkt beter' om de synergie tussen economie en ecologie te versterken en de rol van de samenleving bij het beheer van natuur en landschap te vergroten. De partners ontwikkelen innovatieve strategieën voor deze uitdagingen. De provincie Overijssel investeert fors met een eigen bijdrage van € 350 miljoen, naast het geld dat het Rijk beschikbaar heeft gesteld. Eind 2014 zijn de partners van Samen Werkt Beter via een borgingsovereenkomst overeengekomen dat ze de PAS-maatregelen tijdig uitvoeren.

Raamovereenkomst Platteland

Maart 2015 sloot de provincie Drenthe de Raamovereenkomst Platteland af met de vier waterschappen, Vereniging Drentse Gemeenten, Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Het Drents Landschap, Drents Particulier grondbezit, LTO en de Natuur en Milieufederatie Drenthe. De Raamovereenkomst bevestigt dat alle partijen verantwoordelijk zijn voor de uitvoering van het natuurbeleid, zoals ontwikkeling van nieuwe natuur en inrichtingsmaatregelen voor de PAS en N2000-gebieden en voor ecologische verbindingen. De deelnemers benutten zoveel mogelijk kansen om ook andere plattelandsdoelen te realiseren, zoals verbetering van de landbouwstructuur, recreatie en toerisme. De partijen leveren een personele en financiële bijdrage.

De ondertekenaars van de raamovereenkomst Plattelandsontwikkeling geven symbolisch het startsein voor de uitvoering in Drenthe.

Gebiedsgerichte aanpak Natuurnetwerk

Bestaande projecten om het Natuurnetwerk te versterken zijn voortgezet en afgerond, inclusief andere initiatieven zoals waterbeheersing, recreatie, PAS-maatregelen en het faunavriendelijk maken van wegen en andere infrastructuur. Mooie voorbeelden hiervan zien we in Groningen en Overijssel.

Overijssel: Olde Maten

Met de oplevering van het heringerichte gebied Olde Maten en Veerslootlanden in 2014 is maar liefst 1000 hectare natuurontwikkeling gerealiseerd. Olde Maten en Veerslootlanden – een gebied tussen Zwartsluis en Staphorst – vormt met de Weerribben, de Wieden en de Rottige Meente het grootste aaneengesloten laagveengebied in West-Europa. Om de natuurwaarden in stand te houden en te ontwikkelen, is (natte) natuur de hoofdfunctie in het gebied. Uniek is de aanleg van een zogenaamd eco-aquaduct, een natte en droge faunapassage. Zo'n bouwwerk van twee kruisende watergangen vinden we nergens in Nederland. Hierdoor is een verschillend waterpeil mogelijk. Dieren kunnen zonder barrières de weg en het kanaal passeren. Onder andere de otter, waterspitsmuis, ringslang, heikikker en bittervoorn kunnen zich in een groter gebied bewegen.

► Meer informatie: www.overijssel.nl/thema's/natuur-en-landschap/projecten/gebiedsgericht/gebieden/olde-maten/

Herinrichting midden-Groningen

Tussen het Zuidlaardermeer en de Waddenzee is sinds 1990 ongeveer 1700 hectare nieuwe natuur gerealiseerd. Begonnen als strategisch groenproject, is dit project via een herinrichting uitgegroeid tot een integraal natuurgebied waarin landbouw, waterbeheersing, recreatie en natuur zijn verbeterd. Het nieuwste deelproject Dannemeer omvat de aanleg van 550 hectare moeras en water en is na vier jaar in november 2014 opgeleverd. Dit gebied wordt in de toekomst het uitloopgebied van de nieuwe stadswijk Meerstad.

Verbreding draagvlak en nieuwe initiatiefnemers

Draagvlak voor natuur betekent vaak dat in ieder geval de omwonenden zich betrokken en gehoord voelen. Hun ideeën zijn soms heel vernieuwend en leiden tot meer betrokkenheid. Op allerlei manieren wordt inzet van omwonenden en (nieuwe) gebiedspartijen gestimuleerd en ondersteund. Kijk wat er in Flevoland, Limburg en Groningen gebeurt.

Programma Nieuwe Natuur

De provincie Flevoland heeft via het Programma Nieuwe Natuur traditionele gebiedspartijen, nieuwe initiatiefnemers en particulieren uitgenodigd om projectvoorstellen in te dienen om de Flevolandse natuur te versterken. De eerste 'oogst' telde 79 zeer gevarieerde projecten. Hieruit zijn 33 uitgewerkte en concrete projectvoorstellen geselecteerd, waarbij de provincie stuurt op goede samenwerking tussen de partijen. Provinciale Staten van Flevoland waren erg enthousiast over de oogst. Eind 2014 werd een keuze gemaakt voor projecten die direct starten en initiatieven die later aan de beurt komen.

► Meer informatie: www.flevoland.nl/nieuwenatuur

Maasgaard

November 2013 hebben de gemeenten Horst aan de Maas en Venray, Waterschap Peel en Maasvallei en de provincie Limburg de krachten gebundeld om de kwaliteit van de buitengebieden in Horst aan de Maas en Venray te verbeteren. Het gaat om de 'Maasgaard'. Door samen te werken en doelstellingen te combineren kunnen de vier deelnemende organisaties meer bereiken. Ze kunnen bestaande en nieuwe plannen realiseren en uitvoeren. Eén partij had dit niet voor elkaar kunnen krijgen. Door de verenigde krachten in de Maasgaard worden deze plannen nu versneld en kostenbesparend uitgevoerd.

Het programma van de Maasgaard bestaat uit dertien projecten. Sommige projecten leveren nieuwe natuur op, zoals de Heidsche Peel en Castenrayse Vennen. Andere projecten verbinden bestaande natuurgebieden. Door de ecologische verbindingen, die vaak gekoppeld zijn aan waterlopen, krijgen de beken hun oorspronkelijke ecologische functie terug. Ook wordt de waterhuishouding in het gebied versterkt. Partijen hebben hiervoor € 18 miljoen beschikbaar gesteld. Het programma is uiterlijk 2022 afgerond.

► [Meer informatie: www.maasgaard.info](http://www.maasgaard.info)

Dorpsbos Kolham

Op ludieke wijze overhandigden de bewoners van Kolham hun projectplan voor het dorpsbos op 12 maart 2015 aan gedeputeerde Henk Staghouwer van Groningen en wethouder Jan Jacob Boersma van de gemeente Slochteren.

De bewoners van het dorp Kolham willen een oorspronkelijk productiebos met zeldzame paddenstoelen voor de toekomst duurzaam behouden en gebruiken. Een werkgroep van de Vereniging Dorpsbelangen Kolham, Vereniging Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer Slochteren, Staatsbosbeheer, de gemeente Slochteren en de Mycologische Werkgroep Groningen ging hiermee aan de slag. Het 31 hectare tellende bosperceel grenst aan het Groningse deel van het Natuurnetwerk Nederland. In 2014 is een haalbaarheidsonderzoek naar het behoud van dit dorpsbos uitgevoerd, met subsidie van de provincie.

Functiecombinaties leiden tot nieuwe financieringen

Door integraal te werken en doelstellingen te combineren kunnen provincies verschillende financieringen samenvoegen. Dat maakt de uitvoering van natuurprojecten haalbaar. Vijf mooie voorbeelden uit Zuid- en Noord-Holland, Utrecht, Noord-Brabant en Gelderland.

De Hooge Boezem

Het waterbergingsgebied De Hooge Boezem achter Haastrecht is 25 september 2014 geopend door Jaap Smit, Commissaris van de Koning in Zuid-Holland. De boezem is 40,5 hectare groot. Daarvan bestaat 34,5 hectare uit nieuwe natuur. De inrichting van het natuurgebied is betaald met inrichting- en compensatiegelden voor de aanleg van een fietspad, en geld van het Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden. Deze organisatie gebruikt het gebied als nood-waterbergingslocatie. Een geslaagd voorbeeld van het aantrekken van 'nieuwe financiën' met 'nieuwe oplossingen'.

Versterking Markermeerdijken

Het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier versterkt tussen 2016 en 2021 33 kilometer dijk langs het Markermeer tussen Amsterdam en Hoorn. Het is een complexe dijkversterking, omdat het Hoogheemraadschap rekening moet houden met verschillende factoren: huizen langs en op de dijk en de ondergrond van veen. Daarnaast is er voor en achter de dijk waardevol archeologisch- en cultuurhistorisch erfgoed te vinden. Veel natuurgebieden en landschapselementen, die onderdeel zijn van het Nationaal Natuurnetwerk, grenzen aan de dijk. Daarnaast is vooral het zuidelijke deel van de dijk een belangrijk recreatief gebied voor Amsterdam. Door al deze belangen en functies kan de dijkversterking meer dan alleen veiligheid bieden. Het is een enorme kans om het natuurgebied een impuls te geven. Met de dijkverzwaring wil de provincie Noord-Holland natuur en recreatie maximaal koppelen aan de primaire veiligheidsdoelstelling van de dijk.

De dijkversterking biedt een eenmalige kans om de biodiversiteit te verbeteren, de Natura2000-doelen in stand te houden en de ecologische kwaliteit van het Markermeer te versterken. Dit levert een positieve bijdrage aan de natuurwaarde van het hele gebied.

De provincie Noord-Holland heeft begin 2015 € 8,5 miljoen voor dit project gereserveerd. Daarvan is € 3,5 miljoen bestemd voor extra natuur. Gemeenten, recreatieschap Twiske-Waterland, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier en het Rijk dragen ook bij. Het ontwerp-dijkversterkingsplan wordt naar verwachting in 2016 ter visie gelegd voor de inspraak.

► Meer informatie: www.markermeerdijken.nl

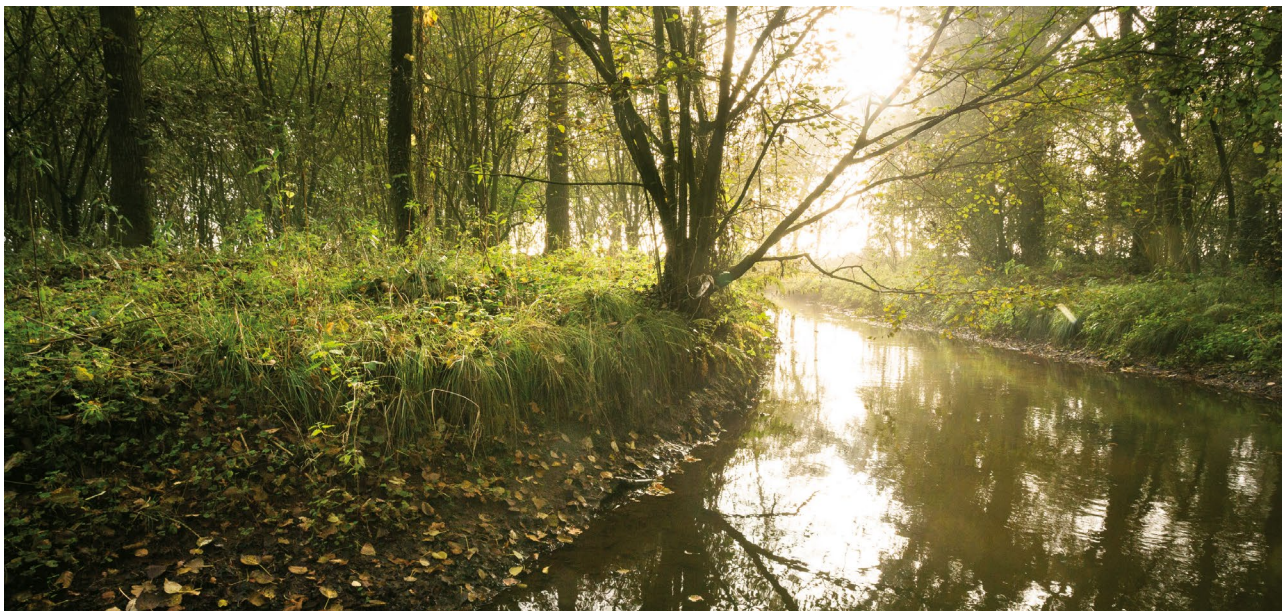

Groen Ontwikkelfonds Brabant

De provincie Noord-Brabant heeft op 1 mei 2014 het 'Groen Ontwikkelfonds Brabant' opgericht voor de financiële ondersteuning van natuurprojecten. Bijvoorbeeld door middel van subsidies, leningen, garantstellingen en participatie. Samen met maatschappelijke partners nodigt de provincie particulieren, gemeenten en ondernemers in de regio uit om projecten in te dienen. Daarmee komen ze in aanmerking voor ondersteuning vanuit het fonds. De indieners moeten de maatschappelijke en economische waarden van natuur willen benutten en erin investeren.

Inmiddels zijn de eerste vijftien initiatieven ingediend. De helft ervan is afkomstig van particulieren. Doel is om 3100 hectare van het provinciale Natuurnetwerk en ruim 2200 hectare van het nationaal Natuurnetwerk bij elkaar te voegen. Ook de inrichting van al verworven hectares van het Nationaal Natuurnetwerk en een ecologische hoofdverbindingzone van 700 kilometer maken hier deel van uit. Om al deze doelen te bereiken heeft de provincie Noord-Brabant € 240 miljoen beschikbaar gesteld via het Groen Ontwikkelfonds.

► Meer informatie: www.brabant.nl/politiek-en-bestuur/agenda-voor-brabant/investeringsfondsen/groen-ontwikkelfonds

Hart van de Heuvelrug en Vliegbasis Soesterberg

Sinds 2004 werken zeventien partijen intensief samen om de ruimtelijke kwaliteit in het Hart van de Heuvelrug te versterken. Een uniek voorbeeld van gebiedsontwikkeling waarbij de investeringen in natuur worden terugverdiend.

De partijen hebben geïnvesteerd in de natuurkwaliteit door de aanleg van ecoducten en natuurontwikkeling in onder meer Park Vliegbasis Soesterberg. De investeringen zijn en worden terugverdiend door bijvoorbeeld woningen op terreinen van zorgcentra, een nieuw bedrijventerrein en nieuwe woningen aan de rand van Park Vliegbasis Soesterberg.

► [Meer informatie: www.hartvandeheuvelrug.nl](http://www.hartvandeheuvelrug.nl)

Baakse Beek - Veengoot

In 2009 is de provincie Gelderland begonnen met een duurzame en klimaatbestendige inrichting van het stroomgebied Baakse Beek en de Veengoot. In de toekomst krijgen natuurgebieden te maken met meer neerslag en langere periodes van droogte. Dit kan grote gevolgen hebben voor de landbouw en de natuur in het gebied. De inrichting van het watersysteem kan inspelen op deze klimaatveranderingen. Er is ook oog voor andere doelstellingen, zoals de versterking van het landschap, natuurontwikkeling, recreatie en toerisme, herstelmaatregelen op de landgoederen en de verbetering van de landbouwstructuur.

► Meer informatie: www.baaksebeek.nl

Natuurwaarden in het agrarisch gebied

In het agrarisch gebied staan natuurwaarden onder druk. Door intensivering, schaalvergroting en maatregelen in de landbouwstructuur zijn veel natuurwaarden verdwenen. Provincies doen hun best om de achteruitgang van vogels zoals de Kievit, veldleeuwerik, grutto en patrijs tegen te gaan.

Akkervogelproject op Schouwen-Duiveland

Op initiatief van Stichting Het Zeeuwse Landschap en in samenwerking met de Zuidelijke Land- en Tuinbouworganisatie (ZLTO), agrarische natuurvereniging Zonnestraal, Vogelbescherming en de provincie Zeeland wordt gewerkt aan gunstige omstandigheden voor typische vogels van het Zeeuwse akkerland. Er wordt gezorgd voor voldoende voedsel – zowel in de zomer als in de winter – geschikte broedgelegenheden en mogelijkheden om te schuilen. Deze maatregelen worden zoveel mogelijk door agrariërs uitgevoerd en kunnen ook worden toegepast op reguliere landbouwbedrijven en in de gangbare landbouwpraktijk. Het project heeft een voorbeeldfunctie voor heel agrarisch Zeeland.

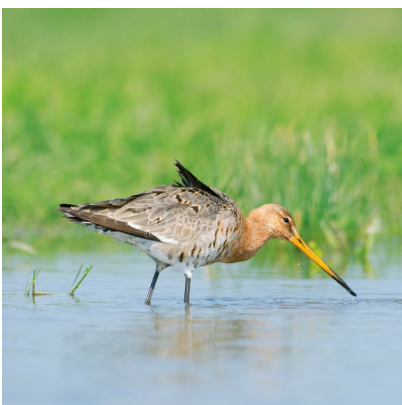
33

Kening fan 'e Greide

Wat is Fryslân zonder haar unieke weidevogellandschap? Die vraag stelden een aantal betrokken burgers, landbouwers, natuur-, milieu- en landschapsorganisaties, waaronder de Friese Milieu Federatie (FMF). Eerst aan zichzelf en vervolgens aan de Friese burger. Daarmee was eind 2012 Kening fan 'e Greide geboren. Een netwerkinitiatief om de weidevogels en het weidelandschap te behouden voor toekomstige generaties.

Kening fan 'e Greide zoekt naar nieuwe wegen om de toekomst van het weidevogellandschap, en al wat er leeft en ervan geniet, veilig te stellen. Het initiatief breekt met de bestaande regelgeving van (te) beperkte natuurgebieden en weilanden die onder agrarisch natuurbeheer vallen. Het kiest voor een multidisciplinaire aanpak, van onderaf.

“Bewustwording speelt hierin een belangrijke rol”, zegt directeur Hans van der Werf van FMF, één van de initiatiefnemers van het eerste uur. “Net zo goed als we er vanuit gaan dat er alleen een oplossing komt als melkveehouders zowel duurzaam als rendabel kunnen boeren. Dat is een belangrijk uitgangspunt. We zoeken dan ook samen met boeren naar een oplossing om biodiversiteit en winstgevendheid samen te laten gaan.”

Bijlagen

Bijlage 1

Overzicht nieuwe beleidsnota's provincies

Provincie	Nota	Motto	Centraal motief natuurbeleid
Groningen	Groen van Wad tot Westerwolde (2013)	Robuust en integraal, de natuur is van ons allemaal!	
Fryslân	Nota Natuer en Landlik Gebiet (2012)	Met elkaar verder!	Natuur voor de mensen
Drenthe	Natuurvisie Drenthe 2040 (2014)	Gastvrije natuur	Natuur voor biodiversiteit, welzijn en economie
Overijssel	Omgevingsvisie Overijssel (2014)	Ruimtelijke kwaliteit en duurzaamheid	Natuur voor mens, economie en biodiversiteit
Gelderland	Beleidsuitwerking Natuur en Landschap (2012)	Natuur en landschap zijn het kapitaal van Gelderland	
Flevoland	Flevoland verrassend groen (2014)	Flevoland biedt ruimte	Natuur voor mensen
Utrecht	Natuurbeleid 2.0 (2013)	Utrecht: netwerk van natuur	Natuur als maatschappelijke waarde en vestigingsfactor
Noord-Holland	Agenda Groen (2013)	Licht op groen	Natuur voor biodiversiteit, welzijn en economie
Zuid-Holland	Beleidsvisie Groen (2013)	Haalbaar en betaalbaar	Voorkomen van verdere achteruitgang biodiversiteit
Zeeland	Natuurbeheerplan Zeeland (2013)	Robuuste EHS	
Noord-Brabant	Brabant: Uitnodigend groen (2012)	Brabant Uitnodigend Groen	Natuur voor duurzame economische ontwikkeling en voor biodiversiteit
Limburg	Natuurbeleid: eenvoudig en natuurlijk (2013)	Natuurlijk eenvoudig	Natuur voor vrijetijdsbesteding en recreatie

Bijlage 2

Overzicht herijking EHS/Natuurnetwerk Nederland per provincie

Provincie	
Groningen	Het natuurnetwerk is planologisch begrensd en vastgelegd in de Provinciale Omgevingsverordening (2014)
Fryslân	De begrenzing van de EHS is opgenomen in de verordening Ruimte (2014)
Drenthe	De herijkte EHS is op 26 juni 2013 door Provinciale Staten (PS) vastgesteld
Overijssel	PS hebben op 3 juli 2013 de begrenzing vastgesteld in het kader van de actualisatie van de Omgevingsvisie Overijssel
Gelderland	De begrenzing EHS is vastgelegd in de Omgevingsvisie (2014)
Flevoland	De begrenzing van de EHS – inclusief de spelregels – zijn opgenomen in de Verordening voor de Fysieke leefomgeving (2014)
Utrecht	De herijkte EHS is op 4 februari 2013 vastgesteld als onderdeel van de ruimtelijke structuurvisie
Noord-Holland	De herijking van de EHS is afgerond en opgenomen in de Provinciale Ruimtelijke verordening Structuurvisie
Zuid-Holland	De herijkte EHS is dec 2013 vastgesteld via de provinciale ruimtelijke structuurvisie en verordening ruimte
Zeeland	De herijking van de EHS is op 24 september 2013 door Gedeputeerde Staten (GS) vastgesteld als planwijziging van het Natuurbeheerplan Zeeland
Noord-Brabant	Noord-Brabant heeft de EHS niet herijkt, maar maakt binnen de EHS onderscheid in een Rijks-EHS en een provinciale EHS
Limburg	Herijking van de EHS is meegenomen in de algehele herziening van het Provinciaal Omgevingsplan Limburg (2014)

Bijlage 3

Overzicht samenwerkingsovereenkomsten per provincie

Provincie	Coalitie	Partijen	Toelichting
Groningen	Groenmanifest	Terreinbeheerders, LTO, BoerenNatuur en Milieufederatie	Groenmanifest was input voor beleid. Samenwerking gebeurt met veel meer partners.
Fryslân	Groenmanifest	Terreinbeheerder, LTO, Fries Grondbezit, Milieufederatie, gemeenten, waterschap	Inhoudelijk is veel overgenomen, maar de provincie heeft gekozen voor een minder ambitieuze variant
Drenthe	Groenmanifest	Terreinbeheerders, LTO, ANV Drenthe, BoerenNatuur, Drenths Particulier grondbezit, Milieufederatie, gemeenten, waterschap, Recron	Groenmanifest is het uitgangspunt van nieuw beleid
Overijssel	Samen werkt beter	VNO-NCW Midden-Nederland Overijssel, Landschap Overijssel, LTO Noord, Natuur en Milieu Overijssel, Recron, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten, Natuurlijk Platteland Oost Nederland, Overijssels Particulier Grondbezit, Vereniging Nederlandse Gemeenten Overijssel, Waterschap Groot Salland, Waterschap Reest en Wieden, Waterschap Rijn en IJssel, Waterschap Vechtstromen en Provincie Overijssel	Op 29 mei 2013 ondertekenden vijftien Overijsselse organisaties het akkoord 'Samen werkt beter'. Deze organisaties zetten zich in om de economie en ecologie te versterken en nieuwe kansen te creëren door samenwerking en vernieuwing. Als gelijkwaardige partners hebben zij een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid voor een juiste balans tussen landbouw, industrie, recreatie en infrastructuur enerzijds en natuur, biodiversiteit, water, landschap en cultuurhistorie anderszijds.
Gelderland	Gelderse Manifestpartners	Terreinbeheerders, LTO, Natuurlijk Platteland Oost, Landschapsbeheer, FPG, Milieufederatie, waterschappen	GS hebben een akkoord gesloten met manifestpartners over herijking. Het manifest is het uitgangspunt voor het nieuwe beleid.
Flevoland	Geen manifest, wel Open Planproces nieuwe natuur	Terreinbeheerders, LTO, gemeenten, waterschap, diverse particulieren	Het open planproces heeft geleid tot het programma Nieuwe Natuur, dat eind 2014 is vastgesteld.
Utrecht	Manifestpartijen	Provincie, terreinbeheerders, LTO, ANV's, Utrechts Particulier Grondbezit, Milieufederatie, Landschap Erfgoed Utrecht, Reconstructiecommissie	Centrale rol bij het opstellen van het akkoord van Utrecht
Noord-Holland	Partners in het veld	Natuurmonumenten, LTO, Recreatie Noord-Holland, ANWB, Hollands Particulier Grondbezit, PWN, ANV	Partners hebben grote invloed gehad op de Agenda Groen
Zuid-Holland	Geen	Natuurmonumenten, Staatsbosbeheer, Zuid-Hollands Landschap, ANWB, Zuid-Hollandse Milieufederatie, Dunea, LTO, Veelzijdig Boerenland, HPG en hoogheemraadschap Schieland en Krimpenerwaard.	Bestuurlijk overleg met Groene Partners
Zeeland	Geen, wel besproken in Provinciale Commissie Groene Ruimte	Terreinbeherende organisaties, Zeeuwse Federatie Particulier Grondbezit, waterschap Scheldestromen, gemeenten, ZLTO, Zeeuwse Milieufederatie en Kadaster	Partners zijn individueel geconsulteerd.
Noord-Brabant	Manifestpartners	Terreinbeheerders, ZLTO, TOP Brabant, Brabants Particulier Grondbezit, waterschappen	Het beleid is samen met partners ontwikkeld.
Limburg	Verklaring van Groot-Buggenum	Natuurorganisaties, terreinbeheerders, particuliere eigenaren en waterschappen	Partijen hebben afspraken gemaakt over vernieuwende aanpak in realisatie van goudgroene en zilvergroene natuur

Colofon

Dit is een uitgave van het
Interprovinciaal Overleg (IPO)
Huis van de Provincies
Herengracht 23
2511 EG Den Haag
Telefoon 070 888 12 12
www.ipo.nl

IPO-publicatienummer
319

Ontwerp
Haagsblauw, Den Haag

Druk
Opmeer bv

Den Haag, oktober 2015

